

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına
Dövlət Dəstəyi Şurası

20 Yanvar İctimai Birliyi

VƏTƏN İGİDLƏRİ İLƏ TANINIR!

**VƏTƏN İGİDLƏRİ
İLƏ TANINIR!**

Bakı-2018

Kitab Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə yardımı ilə 20 Yanvar İctimai Birliyi tərəfindən həyata keçirilən "Bakı, Qusar və Neftçala şəhərlərində yeniyetmə və gənclər arasında qəhrəmanlarımızın təbliği" layihəsi çərçivəsində hazırlanmışdır.

Layihənin rəhbəri: Sultan Əzimzadə

Təqdim olunan kitabçada 20 yanvar hadisələri, tarixi Qarabağ hadisələri, Aprel döyüşləri, eləcə də adıçəkilən hadisə və döyüşlərdə Vətən uğrunda canından keçən şəhid övladlarımız anılara onların qəhrəmanlıqlarından söhbət açılır.

**© Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası
© 20 Yanvar İctimai Birliyi**

Qarabağ torpağı dünyanın ən qədim insan məskənlərindən biridir. Bu gün işğal altında olan Füzuli torpağında Azız mağarası yerləşir. Tarixən Azərbaycan torpaqlarına göz dikən ermənilər Cənubi Qafqazda, o cümlədən Azərbaycanda yaşamamış, bu ərazilərə sonradan və tədricən başqa ölkələrdən köçürülmüşlər. XIX əsrin salnaməçilərindən olan Mirzə Yusif Qarabağının Rusiya-İran münasibətlərinin (1800-1828) və Azərbaycan tarixinin müəyyən səhifələrini öyrənmək nöqteyi-nəzərindən qiymətli mənbələrdən birini təşkil edən "Tarixi-Safi" əsərində ermənilərin tarixi ərazilərimizə ilk gəlişləri haqqında maraqlı faktlar açıqlanır. İstər qədim dövrdə, istər moqolların istilası zamanında və istərsə də səlcuq və türkmən sultanlarının hakimiyyəti dövründə, Gəncədə həmişə böyük xanlar və bəylərbəylər oturmuşlar. Amma Səfəvilər dövründə Şah Abbas Gəncədə abadlığın binasını qoyduğu üçün orada çox vaxt Qacar Ziyadoğlu xanları hökmranlıq edir və Qarabağın da ixtiyarı onların əlində idi. Ziyadoğlu xanları həmişə Səfəvi dövlətinə havadar və sədaqətli olmuşlar. Buna görə də fərman və yazılarda onları böyük əmirlər əmiri, Gəncə və Qarabağın bəylərbəyisi, Qacar Ziyadoğlunun müsahibi kimi adlandırırırlar. Daha sonra Mirzə Yusif Qarabağı belə bir məlumat da verir ki, qəzəbli Nadir şah səltənətə keçdikdən və müstəqil şah olduğdan sonra dərhal Gəncə xanlarının səlahiyyətlərini əlindən aldı, sonra Qazax və Borçalı ellərinin ixtiyarını da onlardan alıb Gürcüstan valisinə verdi. Nadir şah Qarabağ ellərindən ibarət olan Cavanşirlilər, Otuzkilililər və Kəbirililərin Xorasana köçürülməsi haqqında əmr verdi. Qarabağın Xəmsə mahalındakı Çiləbbörd, Xaçın, Talış, Vərəndə, Dizaq mahallarına ermənilərdən müləklər təyin etdi və onlara əmr verdi ki, heç vaxt heç kəsin əmrinə tabe olmasınlar, özlərinin lazımı şikayətlərini birbaşa padşaha yetirsinlər. Buna

görə də Gəncə xanlarının səlahiyyətləri əllərindən alındı və get-gedə onlar zəiflədilər.

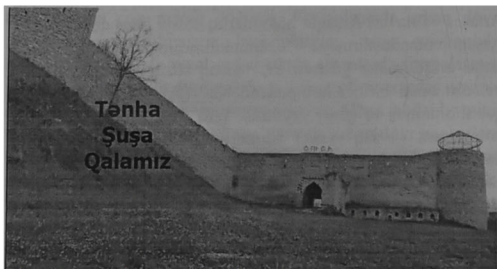
Ermənilərin Azərbaycan ərazisində qədim türk daş qəbirləri, onların üzərindəki xaç işarələri ilə bağlı iddiaları insanda bu saxtakarlığın və yalanın hüdudsuz olması təsəvvürü yaradır. Qədim dövrlərin nəinki təkcə xaç rəsmləri üzərində, ümumiyyətlə diqqət yetirdikdə Cənubi Qafqazda Alban dövrü bütün memarlıq abidələrinin daş və divar rəsmlərində və eləcə də stüjet xarakterli oymalarda daha çox türkdilli xalqlara məxsus elementlərdən istifadə edilməsi onu göstərir ki, o dövrdə yerli xalqlar içərisində türkdilli tayfalar çoxluq təşkil edibdir. Alban dövrü xaçlarının tədqiqi daha çox maraq doğurur. Ermənistanı erkən dövr xaçkarların yaradılmasına başlanılarkən, artıq xristianlığı ermənilərdən 227 il əvvəl qəbul etmiş albanlarda formalaşmış və alban fəlsəfi-mifik dünyagörüşünü əks etdirən xaçdaş qoyma ənənəsi var idi. Lakin əksər erməni alimləri Alban mədəniyyətini məhv etmək üçün Alban xaç daşlarını da erkən dövr xaçkarları kimi təqdim etməyə çalışmışlar. Qafqaz Albanıyasında fəaliyyət göstərən, indi isə bir çoxunun ermənilərə verildiyi və üzərində Ermənistan Respublikasının qurulduğu torpaqlarda qalmış Alban kilsələri və onların yaranma tarixi ilə bağlı məlumatlar da bizə düşmən kəsilmiş süni qonşularımız tərəfindən mənimənilir və saxtalaşdırılır. Belə abidələr sırasında hələ ki, işğal olunmuş torpaqlarımızda da dini-memarlıq abidələri vardır. Məsələn, Gəncəsər monastırı keçmiş Ağdərə rayonunun (indiki Kəlbəcər) Vəngli kəndində, Xaçınçayın sol sahilində yerləşən XIII əsr xristian alban monastırı. Orta əsrlərdə monastır Alban Həvvəri Kilsəsinin mərkəzi iqamətgahı olmuşdur. 1991-1994-cü illər Qarabağ müharibəsinin nəticəsində bu tarixi abidənin yerləşdiyi ərazi Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin işğalı altındadır.

Laçın rayonu ərazisində yerləşən Varazqun qədim alban məbədi də hələ ki, düşmən əsarəti altındadır. Məbəd II-V əsrlərdə Qafqaz Albaniyası dövründə inşa edilib və dövrümüzə

xarabalıqları qalıb. "Erməni vandalizminin Azərbaycan ərazilərinə təkcə ötən əsrin doxsanıncı illərinin əvvəllərində təcavüzü nəticəsində Dağlıq Qarabağ və ona bitişik rayonlarda 13 dünya (6 memarlıq və 7 arxeoloji), 292 ölkə əhəmiyyətli muzey, 23 bağ, park, monumental və xatirə abidələri, 15 dekorativ sənət nümunəsinin yerlə yeksan edilməsi faktı artıq bir sıra beynəlxalq təşkilatların rəsmi sənədlərində də əksini tapıb." Yer adlarımız da Azərbaycanlıların bu ərazilərinin qədim sakinləri olduğunu təsdiqləyir. Bu gün ermənilərin Arsağı erməniləşdirməyə çalışması danılmaz faktdır. "V yüzilliyin erməni tarixçisi Movses Xorenatsi Arşaqın nəslı, yəni onun oğlu Artaşev və nəvəsi Arşaqın hökmdarlıq etdiyi illəri qeyd edir və Arşaqı erməniləşdirməyə - "özünü küləşdirməyə" çalışır. Lakin tarixi araşdırmalar göstərir ki, "Arşaq sözünün açımı əslində belədir: onun birinci komponenti "ar" (ər) - türk dünyasında qəbul olunmuş və geniş yayılmış "igid, ərən" deməkdir. İkinci komponent - "saq" (sak) isə türk tayfaları birliyinin adını daşıyır. Beləliklə, Arşaq mənası türk olub "saq igid, saq ərəni, saq kişisi" anlamını verir." Tuğ kəndi Xocavənd rayonunun ərazisindədir. Qarabağ xanlığı dövründə Dizaq mahalının başkəndi Tuğ şenliyi idi. Dizaq mahalını müləklər idarə edirdilər. Məlik mahalın başkəndi Tuğ şenliyində əyləşirdi. Atadan oğula irsi keçən müləklilik məhdud səlahiyyətli vəzifə idi. Müləklər öncə bəylərbəyindən, sonra isə Qarabağ xanından asılı idilər. Nadir şah Qırxlı-Avşarın (1736-1747) ağılıq dönəmində bir sürə yarımmüstəqil oldularsa da, Pənahəli xanın təzyiqi nəticəsində yenidən tam asılı vəziyyətə düşdülər. Hazırda Qarabağın məşhur Tuğ kəndində yalnız ermənilər yaşayırlar. 1991-ci il oktyabrın 30-da kənd erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal olundu. Kəndin əhalisi buradan qovuldu, onların çoxusu Beyləqan rayonu ərazisindəki çadır şəhərciklərində məskunlaşdı. Kəndin adı əski türkçə bayraq deməkdir. Tarixi bilgilərə görə tuğ başında at və ya çöl öküzü quyruğu bağlanan nizdir. Tuğ bayraq və

sancaqdan fərqli bir bəlgə idi. Bu bəlgə ordu, qoşun başçılarına təqdim olunurdu. Vəzifədən asılı olaraq tuğun sayı dəyişilirdi. Tuğ, türk və altay xalq mədəniyyətində, həmçinin dövlət ənənəsində hökmranlıq simvoludur. Bayrağın təpəsinə ilişən at quyruğu, tükəndən edilən flama şəklindədir. Azərbaycanlıların yaşadığı Xankəndi isə Xan yurdu olub, Xurşidbanu Natavanın atası, Qarabağ xanı Mehdiqulu xana məxsus idi. Xankəndini özü saldımış, gur sulu Xanbulağını da o, çəkdiymişdi.

Azərbaycan mədəniyyətinin incisi, Qafqazın konservatoriyası hesab olunan Şuşa şəhəri də bu torpaqlardadır.

Şuşa Qarabağ xanlığının hərbi-strateji əhəmiyyətli və iqtisadi, siyasi, mədəni mərkəzi kimi yaranmış və inkişaf etmişdir. Eramızın II əsrində yaşamış qədim Roma tarixçisi Gaius Cornelius Tacitus (Tasit) Qafqaz ərazisində dondar türk tayfasına məxsus Sosu (latın dilində “ş” səsi yoxdur) şəhərinin olması haqqında məlumat vermişdir. Xalq əfsanəsinə görə, bu yerlərin havası büllur kimi saf və şəfalı olduğu üçün onu “Şuşa” (*şüşə-glass*) adlandırmışlar. [10] Qarabağ hökmdarı Pənahəli xan ərazini düşmənlərdən qorumaq məqsədilə xanlığın ən strateji mövqelərində müdafiə qurğularının tikintisinə başlamışdır.

1748-ci ildə Bayat qalası, 1752-ci ildə isə Şahbulaq qalası inşa edilmişdir. Lakin, Pənahəli xan müharibələr dövründə əhalinin sığınması üçün daha etibarlı, üç tərəfi keçilməz sıldırım qayalarla əhatə olunmuş əlçatmaz dağ yaylasında yeni bir qala ucaltmağı qərara aldı. Yeni qala ilk illərdə öz banisinin adı ilə “Pənahabad”, sonralar isə “Şuşa” adlandırılmağa başlandı. Dəniz səviyyəsindən təxminən 1400-1800 metr yüksəklikdə yerləşən Şuşa hər tərəfdən uzunluğu 400-600 metrə yaxın olan dərələrlə, daha yuxarılarda isə Qırxqız, Kirs, Murov, Bağrıqan, Sarıbabə dağları ilə əhatə olunmuşdur. Şəhərin qərb tərəfi dəniz səviyyəsindən hündürdür, Cənub tərəfi nisbətən hündür və horizontal düzənlikdir. Bura “Cıdır düzü” adlanır. Cıdır düzündən bir qədər aşağıda qırx pilləkən deyilən dik pilləli yol Daşaltı çayına aparır. “Xəzinə qala” mağarası da orada yerləşirdi.

Tomas de Vaal “Qarabağ: Ermənistan və Azərbaycan sülh və savaş yollarında” kitabında qeyd edir ki, “Şuşanı “Qarabağın Qüdsi” adlandırırdılar. Şəhərin əhəmiyyəti təkcə anklavin düz ortasında yerləşən strateji mövqeli istehkamda deyil, həmçinin qədim tarixindədir.

Şuşanı Azərbaycanın musiqi və poeziya mədəniyyətinin beşiyi adlandırırlar, burada Vaqif və Natəvan kimi şairlər yaşayıb yaradıblar. 1992-ci ildə Şuşanın itirilməsi Azərbaycanın mədəni həyatı üçün sarsıdıcı zərbə oldu.

Şuşa şəhərində azərbaycanlıların tarixi izlərini silmək məqsədilə vandallar 600 yaxın tarixi memarlıq abidəsini, o cümlədən Pənahəli xanın sarayını, Cümə məscidini, Aşağı Gövhər Ağə məscidi, Xurşud Banu Natəvanın evini, Molla Pənah Vaqifin məqbərəsini yerlə-yeksan etmiş, 7 məktəbəqədər uşaq müəssisəsini, 22 ümumtəhsil məktəbini, mədəni-maarif, kənd təsərrüfatı texnikumlarını, orta ixtisas musiqi məktəbini, 8 mədəniyyət evinin, 22 klubu, 31 kitabxanını, 2 kinoteatrı, 8 muzeyi, o cümlədən Şuşa tarix muzeyi, Dövlət xalça muzeyinin filialı və xalq təbiiqə sənəti muzeyi, Qarabağ dövlət tarix muzeyi,

turist bazasını, Qafqazda yeganə Şərq musiqi alətləri fabrikinə dağıtmış, buradakı nadir sənət incilərini talamış və məhv etmişlər. Ermənilər insanlığa sığışmayan vəhşiliyə də əl atdılar: Üzeyir Hacıbəyov, Bülbül, Natəvan kimi tarixi şəxsiyyətlərin heykəllərini güllələdilər.

Mədəniyyətimizin bir hissəsini təşkil edən mədəniyyət abidələrimiz hələ də erməni işğalından azad ediləcəyi günü gözləyir. Torpaqlarımızın işğalından sonra bu ərazilərdə olan bir çox tarixi memarlıq abidələrini ermənilər dağıtmış, bəzilərini də üzərilərində müəyyən dəyişikliklər edərək özlərinə elan etmişlər.

Dağlıq Qarabağın ərazi mülkiyyəti tarixdən başlayaraq ermənilər və azərbaycanlılar arasında ağır rəqabətə səbəb olur. Cari münaqişənin kökləri birinci dünya müharibəsi hadisələrinə çıxır.

20 YANVAR HADİSƏLƏRİNƏ BİR BAXIŞ

Qara Yanvar, Qanlı Yanvar və ya sadəcə 20 Yanvar—1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə, saat 23.30-da Bakı şəhərinə keçmiş Sovet İttifaqının qoşun hissələri tərəfindən fəvqəladə vəziyyət elan edilmədən yeridilmiş və dinc əhaliyə divan tutulmuş, nəticəsində yüzlərlə insan qətlə yetirildiyi, yaralandığı və itkin düşdüyü qırğındır. Fəvqəladə vəziyyətin tətbiqi əhaliyə elan olunanaqəd hərbi qulluqçuların 82 nəfəri amansızcasına qətlə yetirmiş, 20 nəfəri ölümcül yaralamışlar. Fəvqəladə vəziyyət elan edildikdən sonra isə yanvarın 20-də və sonrakı günlərdə Bakı şəhərində 21 nəfər öldürülmüşdür. Fəvqəladə vəziyyətin elan olunmadığı rayonlarda- yanvarın 25-də Neftçalada və yanvarın 26-da Lənkəranda daha 8 nəfər qətlə yetirilmişdir.

Sovet qoşunlarının qanunsuz yeridilməsi nəticəsində Bakıda və Azərbaycan rayonlarında 146 nəfər öldürülmüş, 744 nəfər yaralanmış, 841 nəfər qanunsuz həbs olunmuşdur;

hərbi qulluqçular tərəfindən 200 ev və mənzil, 80 avtomaşın, o cümlədən təcili yardım maşınları, yandırıcı güllələrin törətdiyi yanğın nəticəsində dövlət əmlakı və şəxsi əmlak məhv edilmişdir. Həlak olanların arasında qadınlar, uşaqlar və qocalar, həmçinin təcili yardım işçiləri və milislər olmuşdur. Qara Yanvar faciəsi nəticəsində SSRİ Konstitusiyası və Azərbaycan SSR Konstitusiyası kobudcasına pozulmuş, Azərbaycan Respublikasının suveren hüquqları tapdalanmışdır. Qabaqcadan hazırlanan bu təcavüzkarlıq aksiyası Azərbaycan xalqının demokratiya və milli azadlıq uğrunda mübarizəsini boğmaq, xalqı təhqir edərək ona mənəvi zərbə vurmaq məqsədi daşmışdır.

Yanvarın 20-nə keçən gecə öldürülən 131 insandan 117-si azərbaycanlı, 6-sı rus, 3-ü yəhudi, 3-ü isə tatar olub. Bundan başqa, 744 adam ağır xəsarət almış; 4-şəxs itkin düşmüş; 400 nəfər isə həbs edilmişdir. Sonradan araşdırmalar aparan Moskvadakı "Şit" ("Qalxan") adlı müstəqil hərbi qrup belə bir nəticəyə gəlmiş ki, Sovet ordusu sovet şəhərinin sakinlərinə qarşı əsl müharibə aparıb. Qrup hərbi əməliyyata şəxsən başçılıq etmiş müdafiə naziri Dmitri Yazova qarşı cinayət işi açmaq tələbi ilə çıxış etdi. Həmin gün, həmçinin on azı 21 əsgər dünyasını dəyişdi.

"Şit" təşkilatı ekspertlərinin hesabatında qeyd olunur:

- *Adamların xüsusi qəddarlıqla və yaxın məsafədən güllələnmələri.* İçərisində səmşinlər, o cümlədən uşaqlar olan 39 nömrəli "İkarus" markalı marşrut avtobusu atəşə tutulmuşdur.
- *Xəstəxanaların, təcili yardım maşınlarının atəşə tutulması.* Məsələn: 67-50 AFTI, 67-51 AFTI, 39-97 AFC dövlət nömrə nişanlı təcili yardım maşınları tanklar ilə atəşə tutulmuşdur. Həkim A.M.Marxevka öldürülmüşdür.
- *Süngü-bıçaqla qətl hadisələri.* Belə qurbanlardan biri kor və milliyətçə rus B.V.Yefimichevdur.
- "Kalaşnikov" avtomatlarında ağırlıq mərkəzi dəyişən

5,45 mm kalibrli güllələrdən istifadə edilmişdir. 1998-ci il martın 31-də Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev 1990-cı ilin yanvarında Azərbaycanın azadlığı uğrunda şəhid olanların xatirəsini əbədləşdirmək məqsədi ilə "20 Yanvar Şəhidi" fəxri adının təsis edilməsi haqqında fərman vermişdir. 2000-ci il yanvarın 17-də 20 Yanvar hadisələrində şəhid olanların, itkin düşənlərin ailələrinə və əlil olan şəxslərə bir milyon Azərbaycan manatı məbləğində birdəfəlik yardım ödənilmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 29 dekabr tarixli 51 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "20 Yanvar Şəhidi" fəxri adı haqqında Əsasnamə"yə uyğun olaraq, daha altı nəfərə "20 Yanvar Şəhidi" fəxri adı verilmişdir.

Müstəqilliyə gedən yolun başlanğıcı

Bu hadisə Azərbaycanda müstəqillik hərəkatını sürətləndirdi və Sovet İttifaqına ciddi zərbə vurdu. Bütün Bakı əhalisi gecə qətlə yetirilənlərin kütləvi dəfn mərasiminə toplaşdı. Onlar şəhərin hündür hissəsində salınmış Şəhidlər Xiyabanında basdırılan ilk şəhidlər oldular. Kommunist partiyasının minlərlə üzvü öz partiyalarını yandırdı,

Qara Yanvar hadisələrinin əks-sədası bütün ölkəyə yayıldı. Hərbi müdaxilə Sovet İttifaqını bürüyən problemlərin öhdəsindən gələ bilməyən mərkəzin bacarıqsızlığını üzə çıxartdı. Fövqəladə vəziyyətin erməni basqınlarının qarşısını almaq üçün deyil, yalnız ermənilərin Bakını tamamilə tərk etdiklərindən sonra elan edilməsi hökumət orqanlarının tam mənəviyyətsizliyindən və ya sərişətsizliyindən, ya da hər ikisindən xəbər verirdi.

Naxçıvanda qarşıdurma bir neçə gün davam etdi. Sovet İttifaqında ilk dəfə birtərəfli qaydada öz müstəqilliyini bəyan edən elə məhz Naxçıvan oldu.

Xalqın tələbi və bir qrup deputatın təşəbbüsü ilə 1990-cı il yanvarın 22-də çağırılan Azərbaycan SSR Ali Sovetinin fəvqəladə sessiyasında respublikanın əksər siyasi və dövlət

rəhbərləri iştirak etməmişdilər. Fövqəladə sessiya Bakı şəhərində törədilmiş faciəli hadisələrin təhqiqi üçün deputat-istintaq komissiyası yaradılması barədə qərar qəbul etmişdir. Lakin bu komissiya hadisəyə hüquqi-siyasi qiymət vermək əvəzinə, ölənlər və yaralananlar, dövlətə və ictimai təşkilatlara, vətəndaşlara vurulan ziyan haqqında informasiya xarakterli məlumatlar toplamaqla işini bitirmişdi. Bu komissiya öz rəyini faciənin törədilməsində iki il sonra – 1992-ci ildə SSRİ süqut etdikdən sonra Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurasına təqdim etmişdi. Milli Şura isə 20 Yanvar faciəsinə hüquqi-siyasi qiymət vermək əvəzinə, deputat-istintaq komissiyasının rəyini qənaətbəxş hesab edib, onu təsdiq etməklə kifayətlənmişdi.

1990-cı il yanvarın 24-dən 25-nə keçən gecə Azərbaycan KP MK-nın təşkilati məsələyə həsr olunmuş plenumu keçirilmişdir. Plenumda gündəliyə respublikada siyasi vəziyyətlə əlaqədar məsələ salınmış, Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətin tətbiqinin səbəblərini təhqiq etmək üçün komissiya ya-

radılmışdır. Lakin respublika kommunistlərinin ali orqanı faciəyə siyasi qiymət verməmiş, ümumiyyətlə, heç bir bəyanatla çıxış etməmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin “20 yanvar faciəsinin dördüncü ildönümünün keçirilməsi haqqında” 1994-cü il 5 yanvar tarixli Fərmanında göstərilmiş və bununla əlaqədar Milli Məclisin xüsusi iclasının keçirilməsi təvsiyə olunmuşdur.

1995-ci aprelin 27-də İstanbulda Mixail Qorbaçov Qara Yanvarla bağlı bunu demişdir:

“Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan etmək və oraya qoşun göndərmək mənim siyasi həyatımın ən böyük səhvi idi”.

2015-ci ildə Mixail Qorbaçov özünün yazdığı “Həyat və islahatlar” kitabındakı memuralarında sovet ordusunda 20 yanvarda Bakıya qanlı müdaxiləsi barədə mövqeyini qeyd edərkən yazıb. O, 20 yanvar qırğının məsuliyyətini dolayısı yolla olsa da, etiraf edib. *“Bu faciəli hadisədən dərs götürdüm. Hakimiyyət ekstremal situasiyada güc tətbiqindən imtina edə bilməz. Ancaq bu aksiya mütləq olaraq əsaslandırılmalı və çox sərt tədbirlərlə bağlı addım məhdudlaşdırılmalıdır. Problemin həlli yalnız siyasi yolla tapılmalıdır”* -deyə Mixail Qorbaçov vurğulayıb.

Medianın işıqlandırması

ABŞ-da “Los Angeles Times” “The New York Times”, “Vaşinqton Post”, “The Christian Science Monitor”, “The Baltimore Sun”, və digər media orqanları Qara Yanvar barədə məlumat vermişlər.

Yanvarın 20-də və 21-də təşkil edilən yürüşlər. 22-də keçirilən kütləvi dəfn mərasimi hər cür mitinqləri qadağan edən fəvqəladə vəziyyətə qarşı açıqdan-açığa meydan oxumaqdır. Şahidlər xiyabanında keçirilən dəfn mərasimi “Moskva” mehmanxanasının yuxarı

mərtəbələrində yerləşdirilmiş xüsusi nəzarətçilər və snayperlər tərəfindən diqqətlə izlanılırdı. Bütün sərtd maneələrə və təhlükəli nəzarətə baxmayaraq, qeyrətli insanlar şəhidlərin xatirəsinə layiq dəfn mərasiminin keçirilməsinə nail oldular.

“Los Angeles Times” qəzeti, 23 yanvar 1990-cı il

Bakının işğalından sonra öz torpağına bütün varlığı ilə bağlı olan hər bir azərbaycanlının qəlbində Moskva və Mixail Qorbaçova qarşı dəhşətli bir nifrət hissi yaranmışdı. Vaxtilə rus imperiyasının müstəmləkəsi olan Azərbaycan indi öz suveren və demokratik hüquqlarını bərpa edir. Öz azadlıq və müstəqilliyi uğrunda mübarizə aparır. İndi adi satıcıdan tutmuş hakimiyyət nümayəndələrindəkə uşaqlı-böyükü hamı dərk edir ki, Moskva öz hüquqlarının bərpası uğrunda ayağa qalxmış milləti susdurmaq üçün Bakıya qoşun yeridib, günahsız qanlar töküüb.

The New York Times qəzeti, 18 fevral 1990-cı il

Böyük Britaniyada isə “The Times” qəzeti, “The Guardian” qəzeti, BBC kanalı və digər media orqanları Qara Yanvar barədə məlumat vermişlər:

Azərbaycandakı hərbi əməliyyatdan 10 gün sonra Sovet rəhbərliyi arasında ciddi ixtilafın olduğu üzə çıxdı, bu isə Sovet quruluşunun təməl sütunlarının silklənməsi deməkdir.

“The Times” qəzeti, 29 yanvar 1990-cı il

Bu dəhşətli hərbi əməliyyatı 70 illik imperiya əsarətindən qurtulmaq üçün ayağa qalxmış Azərbaycan xalqının coşğun mübarizə əzminin imperiyanın qəlbində

yaratdığı qorxu xofunun nəticəsi kimi də izah etmək olar. Ordunun şəhərə hücumu zamanı günahsız insanların vəhşicəsinə güllələnməsi, tankların adamları öz turtulları altında əzib keçməsi, qışın soyuq, yahtalı gecəsində tonqallar ətrafında qızınan dinc azərbaycanlıların üzərinə hücumə keçərək cəsədlərini tanınmaz hala salması bütün dünya ictimaiyyəti tərəfindən nifrət və qəzəblə qarşılanıb pislənməlidir.

“The Guardian” qəzeti, 22 yanvar 1990-cı il

5 avqust 1998-ci il tarixdə ümummillə lider Heydər Əliyev Bakı şəhərindəki Şəhidlər Xiyabanında “Əbədi məşəl” abidə kompleksinin ucaldılması barədə sərəncam vermişdir. 2010-cu ildə Bakının Yasamal rayonuna “20 Yanvar abidə-kompleksi”nin açılışı olub. Kompleksin üzərində faciəsi zamanı həlak olmuş 147 nəfərin adı və soyadı qızılı hərflərlə həkk olunub.

20 Yanvar Faciəsi haqqında yazılan əsərlər

- Xəliyəddin Xəlili. Azərbaycan xalqını dünyaya yenidən millət kimi təqdim edən 20 yanvar.-B.:2003.- 134 s.
- Tahir Qafarov. January 20, 1990 red and black: reasons, facts, lessons and results.- Bakı: Publishing Polygraphic Centre, 2002.- 81 s.
- Çapay Sultanov. The Last Blow from the Empire: Bakı, 20 January, 1990.- Bakı: Qismət, 2008.- 520 s.
- Aydın Balayev. 20 yanvar hadisələri. Sənədlər, mövqelər, şərhlər: 1990-2000.- Bakı: Çarşıoğlu, 2002.- 42 s.
- 20 Yanvar faciəsi və rabitəçilər.- Bakı: Nurlan, 2003.-95 s.
- Qulu Kəngərli. Qalı sənəbəyə gedən yol: 1990-cı il

yanvar ayının xronikası. O günlərin radio səsləri. şahidli, şahidli gecə.- Bakı: "Azərbaycan Ensiklopediyası" NPB, 1997.- 64 s.

- Qulu Kəngərli. Qara yanvar şəhidləri.- Bakı: Gənclik, 1992.- 312 s.
- Hacıyev, N. Bakı qırğını.- B., 1990.- 20 s.
- Analar anar ağlar- B. Azərneşr, 1993.- 8 s.
- Черный январь. Баку - 1990: документы и материалы.- Баку: Азернешр, 1990.- 288 s.
- 20 yanvar hadisələri. Sənədlər, məvqələr, şərhlər: 1990-2000.- Bakı: Çarşıoğlu, 2002.- 42 s.
- 20 Yanvar faciəsi və rəbitəçilər.- Bakı: Nurlan, 2003.-95 s.
- Qulu Kəngərli. Qalı şənnbəyə gedən yol: 1990-cı il yanvar ayının xronikası. O günlərin radio səsləri. şahidli, şahidli gecə.- Bakı: "Azərbaycan Ensiklopediyası" NPB, 1997.- 64 s.
- Qulu Kəngərli. Qara yanvar şəhidləri.- Bakı: Gənclik, 1992.- 312 s.
- Hacıyev, N. Bakı qırğını.- B., 1990.- 20 s.
- Analar anar ağlar- B. Azərneşr, 1993.- 8 s.
- Черный январь. Баку - 1990: документы и материалы.- Баку: Азернешр, 1990.- 288 s.
- Qüdrət Əbdülsəlimzadə. Nikbin faciə: Qanlı Yanvar düşüncələri .- Bakı: 2002.- 136 səh.
- Aliyə Ədalət. Şəhid ömrü yaşayanlar.- Bakı: Çarşıoğlu, 2006.- 270 s.
- Niftalı Şıxlar. Dünyamızın 20 yanvar faciəsi. Mütəllim, 2010.- 92 s.
- Şakir Yaqubov. Mən şahidəm ki... Qara yanvar: əvvəl və sonra.- Bakı: [Azərbaycan], 1992.- 58 s.
- Трагедия длиною в 2 года: фотохроника событий. - Баку: Азернешр, 1990.- 32 с.

- Məzahir Süleymanzadə. 20 yanvar: Güllələnmiş qəzet: 1990-cı il 20 Yanvar faciəsinin 20 illiyinə həsr olunur.- Bakı: Nurlan, 2010.-142, [2] s.
- Səməndər, R. Şəhidlər. B.: Gənclik, 1990.- 448 s.
- Bünyadzadə, Ü. Bir ölümin acısına.- B.: Gənclik, 1993.- 250 s.

APREL DÖYÜŞLƏRİNƏ QISA NƏZƏR SALAQ

Tarix keçmiş siyasətdir, siyasət isə bugünkü tarixdir. 2-5 aprel 2016-cı il bizim üçün yaxın olduğu qədər uzaq, şərəfli olduğu qədər hüzünlü bir keçmiş və müasir siyasətimizin tərkib hissəsidir. Ancaq tariximizdə qələbənin olduğu hər bir səhifə bizim üçün qürurvericidir. Baxmayaraq ki, müharibə, qanlı döyüşlər, silah, tank səsləri bizim ürəyimizdə böyük həyəcan, gərginlik yaradır, bütün bunlara rəğmən qələbəyə gedən yol itkilərsiz mümkündür deyil. Nəinki müharibədə, həyatda belə qələbə qazanmaq üçün nələrisə qurban verməlisən.

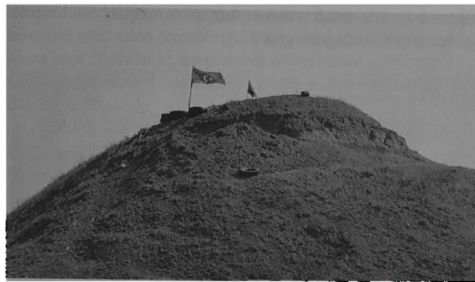
1994-cü ildə atəşkəs əldə olunduqdan sonra 22 il olduğu kimi yenə də Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin atəşkəsi pozması nəticəsində “Aprel döyüşləri” adı altında şərəfli bir dövr tariximizə həkk olundu. “Aprel döyüşləri” və “Dördgünlük müharibə” biza nə verdi? Əlbəttə ki, tarixin hər bir dövründə baş vermiş hadisələr xalqımız üçün bir dərsdir, hansı ki, bu dərs bizi daha güclü, daha əzmlı və daha qətiyyətli edir. “Aprel döyüşləri”nin dövlətimiz üçün müsbət cəhətləri çox olmuşdur:

İlk növbədə, bütün xalqın vətənpərlilik əhval-ruhiyyəsinin yüksək səviyyədə olduğu, yaşından, cinsindən, sosial mövqeyindən, dinindən, əqidəsindən asılı olmayaraq hər bir vətəndaşın hər an müharibəyə, vətən üçün can verməyə, qan tökməyə hazır olduğu öz təsdiqini tapdı.

İllərlə insanların söylədiyi “Müharibə olarsa Ali baş komandanımızın əmri ilə döyüşməyə hazırıq” cümləsinin sadəcə havaya deyilmiş bir ifadə olmadığı, gerçək olduğunu bütün xalqımız cəbhə boyu torpaqlar ətrafına yığışmaqla sübut etdilər.

Regionda hegemonluq etməyə çalışan və Azərbaycanın daxili və xarici siyasətinə müdaxilə etməyə çalışan dövlətlər Azərbaycanın milli ordusunun, silahlı qüvvələrinin nəyə qədər olduğunu qısa müddətdə görmüş oldular.

Ermənistan Silahlı Qüvvələri illərlə atəşkəsi pozaraq münafiqə baş verən ərazidə yaşayan insanların dincliyini pozmaqla daxili sabitlik üçün təhlükə yaratdıqlarını göstərməyə çalışsalar da, Azərbaycan ordusunun da atəşkəsi pozmaqla bir daha qayda-qanuna, beynəlxalq müqavilələrin şərtlərinə əməl etdiklərini nümayiş etdirsə də, yeri gələndə öz torpaqlarının müdafiəsi, xalqının əsəyişinin qorunması üçün Azərbaycan hərbiçilərinin döyüş qədrətiylə yenidən tanış oldular.

Strateji cəhətdən Azərbaycan bu qısa müddətdə qələbə çaldı və Tərtər rayonunun Talış kəndi ətrafındakı yüksəkliklər, Tərtər rayonunun Seysulan kəndi, Cəbrayıl rayonunun Lələtəpə yüksəkliyi, Tərtər rayonunun Madaqiz kəndi istiqamətindəki yollar düşməndən azad edildi.

Dördgünlük müharibə vəziyyəti tamamilə dəyişdi: əvvəlki illərdən fərqli olaraq indi üstünlük Azərbaycan tərəfindədir və cəbhə bölgəsinə geri qayıtarlan ərazilərdən nəzarət etmək mümkündür.

1990-cı illərdən bəri davam edən müharibənin psixoloji tərəfində biz qalib olduq, insanların, əsasən də həmin işğal

altında olan torpaqlardan məcburi köçkün düşmüş vətəndaşların ümidləri daha da artdı, öz torpaqlarına geri qayıdacaqları günə, qələbə gününə inamları bir az da yüksəldi.

Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli istiqamətində addımlar atmağa çalışan dövlətlər, beynəlxalq təşkilatlar, ATƏT-in Minsk qrupu bu münaqişənin dondurulmuş deyil, bütün region üçün ciddi təhlükə mənbəyi olduğunu, Azərbaycanın işğal faktrıyla, mövcud status-kvo ilə barışmaq, Ermənistanın təxribatlarına dözmək niyyətində olmadığını və düşməncə layiqli cavab vermək, hər an torpaqları azad etmək iqtidarına qadir olduğunu gördü.

Zaqafqaziyanın ən yeni tarixi üzrə rus politoloq Oleq Kuznetsova görə 4 gün ərzindəki döyüşlərdə Azərbaycan ordusu təkcə hərbi-texniki gücünü deyil, həm də daha yüksək taktiki təlimi və döyüş nizamını nümayiş etdirdi. Bunlar isə Azərbaycan ordusuna imkan verdi ki, o, 20 il ərzində düşmənin hazırladığı müdafiə xəttini hücum üçün minimal itkilərlə qıra bilsin.

Döyüşlərin sonunda **Prezident İlham Əliyev bir daha bəyan**

etdi ki, Dağlıq Qarabağda və işğal edilmiş bütün torpaqlarda baş verən və baş verə biləcək hadisələr Azərbaycanın daxili işidir: «Azərbaycan torpaqlarında ikinci qondarma erməni dövlətinin yaradılmasına heç vaxt icazə verməyəcəyik. Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi kimi Azərbaycanın tərkibində həmişə olub, bu gün də onun tərkibindədir, gələcəkdə də olacaq».

2016-cı ilin aprel ayı Azərbaycan tarixinə aparılan ağır döyüşlər və qazanılan qələbələr ilə daxil olmuşdur. 20 ildən artıq bir müddətdə Azərbaycanın qədim Qarabağ torpağının bir hissəsini işğal edən erməni işğalçıları məhz aprel döyüşlərindən sonra başa düşdülər ki, qarşılarında onları hər an gəriyə ata bilən, darmadağın etməyi bacaran bir qüvvə - Azərbaycan xalqı və dövləti vardır.

Dördgünlük müharibə zamanı, Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin birləşmələri Goranboy rayonuna və Naftalan şəhərinə təhlükə yarada biləcək Talış kəndi ətrafındakı yüksəklikləri Füzuli rayonu istiqamətində yerləşən "Lələ təpə" adlandırılan yüksəkliyə nəzarəti ələ keçirdilər. Döyüşlər nəticəsində, Azərbaycan Silahlı Qüvvələri Ağdərə-Madagiz istiqamətində yolların nəzarətdə saxlanılmasını təmin etdi.

Ermənilərin XX əsrin 20-ci illərindən etibarən Sovet dövründə başladığı işğalçılıq siyasətinin davam etdiyi Qarabağ torpaqlarında hər bir kənd, hər bir maddi-mədəniyyət nümunəsi, hər bir dini abidə, burada yaşayan xalqın adət-ənənələri, moişəti, folkloru, ümumilikdə bütün həyat tarzi burada qədim bir mədəniyyətin, böyük bir tarixi epoxanın mövcudluğundan xəbər verir. Məsələn, 2016-cı ilin aprel döyüşləri zamanı azad edilən və zirvəsində Azərbaycan bayrağının dalğalanmağa başladığı Lələ təpə adlandırılan yüksəklik mühüm tarixi, etnoqrafik, dini və mədəni əhəmiyyət kəsb edir. Füzuli rayonundakı Əhmədallar kəndi yaxınlığındakı "Arqalı qəbiristanlığı"nda bayatı aşığımız Lələ yadır. "Xalqımızın yaddaşında Lələnin bayatıları, həyat

məcəraları əsasında yaranmış “Yaxşı-Yaman” adlı bir bayatı-dastanı da yaşamaqdadır.” Folklorşünas alimlərimizdən biri olan Sədnik Paşa Pirsultanlının tədqiqatlarından aydın olur ki, “Lələ dağı” (bir adı da Lələ yaylağıdır) Cəbrayıl rayonunun Cocuq Mərcanlı kəndi yaxınlığında, qəbir isə Füzuli rayonunun Əhmədallar kəndindədir. Yerli camaatın dediyinə görə Lələ öz qəbrinə yaxın olan Arqalı gümbəzində, ondan xeyli aralı olan Babı gümbəzində yaşamış, yaz-yay aylarında isə “Lələ dağı”, “Lələ yaylağı” deyilən yerdə çardağ qurmuşdur.” Babı gümbəzi XIII əsrin memarlıq abidəsidir. Lələnin nəslı, soykökü XVI əsrin yadigarı olan “Əsli-Kərəm” dastanında da özünü göstərir. O, bu dastanda yardımçı surətlərdən biridir. Kərəmin əsl adı Mahmuddur. Elə Lələnin adı məzar daşında da adı Lələ Mahmud oğlu kimi verilmişdir. Füzuli tarix və memarlıq abidələri ilə zəngin bir rayondur. Memarlıq abidələrindən Aşağı Veysəlli məscidi, Qarğabazar kəndində XVII əsr Hacı Qiyasəddin məscidi, XVII əsr Karvansaray, XVIII əsr türbə, Qoçəhmədli kəndində XVIII əsr məscidi və s. vardır. Aprel döyüşləri zamanı Babı kəndində XIII əsr Şeyx Babı Yaqub türbəsi Əhmədallılar kəndində XIII əsr Arqalı türbəsi, Böyük Bəhmənlı kəndində XIX əsr məscid binası kimi mədəni abidələr işğaldan azad edilmiş, özlərinin tarixi sahibinə - Azərbaycan xalqına qaytarılmışdır.

Azərbaycan Ordusunun həyata keçirdiyi uğurlu əks-hücum hərbi əməliyyatı nəticəsində erməni işğalından azad edilmiş Cəbrayıl rayonunun Cocuq Mərcanlı kəndində insanların təhlükəsiz yaşaması mümkün olmuşdur. Bununla da, tarixən burada yaşamış dinc əhalinin öz doğma yurdlarına qayıtması üçün Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin tam nəzarətinə keçmiş həmin ərazilərdə əsaslı yenidənqurma işlərinin başlanmasına şərait yaranmışdır. Bu məqsədlə ölkə başçısı cənab İlham Əliyev 24 yanvar 2017-ci il tarixində “İşğaldan azad edilmiş Cəbrayıl rayonunun Cocuq Mərcanlı kəndinin bərpası ilə bağlı tədbirlər haqqında” Sərəncam imzalamışdır. 50 ailənin kəndə köçürülməsi

üçün 10 hektar ərazi minalardan təmizlənmiş, məktəb binası, müvafiq infrastrukturun yaradılması üçün tədbirlər görülmüşdür. Yaşayış məntəqəsi XIX əsrdə Cavadəğa Cavanşirə məxsus ərazidə salınmışdır. Xatırladaq ki, Cocuq Mərcanlı kəndi hələ Horadiz əməliyyatı zamanı işğaldan azad olunmuşdu. 1993-cü ilin oktyabrında Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən işğal olunan kənd 1994-cü il yanvarın 5-də ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə ordumuzun həyata keçirdiyi uğurlu Horadiz əməliyyatı zamanı Füzuli rayonunun 22 yaşayış məntəqəsi ilə birləşdirilməklə tapdaqından azad edilmişdi. Amma Lələtəpənin ermənilərin nəzarətində olması həmin yaşayış məntəqəsini hər zaman düşmənlə nişangahına çevirirdi.

2016-cı ilin şanlı aprel döyüşləri zamanı qoşunlarımızın yaxınlaşdığı Ağdərə rayonunun Vəngli kəndində məşhur Gəncəsər alban məbədi, Xanabert qalası, Herabert qəsəbəsində Hermuk qalası, kilsə, Kolatağ kəndində müqəddəs İako məbədi (635-ci il), Taliş kəndi yaxınlığında, Urek məbədi (XII əsr), Tərtər çayının yuxarı axarında məbədi (XIII əsr), Qasapert kəndində Hatəm Məlik qalası, Madagiz kəndində Yegiş Arakel məbədi (XII əsr) və qədim körpülər vardır. Çox təəsüf ki, bu tarixi mədəniyyət abidələrinin bir çoxu dağıdılıb. Oradakı Qafqaz alban dinastiyaları və katolikoslarının son istinadgahı olan məşhur Gəncəsər məbədinin əsası 1240-cı ildə Həsən Cəlal tərəfindən qoyulmuşdur. 1837-ci ildən Gəncəsər alban məbədi erməni katolikosluğuna tabe edilmişdir. Ağdərə rayonunun 2016-cı il aprelin 4-dən 5-nə keçən gecə ətrafında ağır döyüşlərin getdiyi Madagiz kəndində isə XII əsrə aid Alban monastırı olan Müqəddəs Yelisey monastırı, qədim körpü, 1898-ci ildə inşa edilmiş kilsə vardır.

2016-cı ilin aprel döyüşləri zamanı Azərbaycan əsgərinin göstərdiyi şücaətlər düşmənlə tapdaqı altında qalmaqla olan yurd yerlərimizin, mədəni abidələrimizin hələlik kiçik bir hissəsini azad etdi. Lakin kiçik əzadlıq xalqımıza böyük inam hissi gətirdi. Biz bir daha əmin olduq ki, lazımı anda ayağa qalxıb

Azərbaycanımızın əsarət altında qalan ərazilərindən düşməni vurub çıxaracaq, mədəniyyətimizin Qarabağ, Laçın, Kəlbəcər, bütövlükdə Azərbaycan tarixini gələcək nəsillər üçün qoruyub saxlayacağıq.

Azərbaycan hələ qədim dövrlərdən daim yadelli işğalçıların gözlərinin dikildiyi zəngin neft-qaz, qızılla zəngin, coğrafi-strateji cəhətdən əlverişli regiona, təbii mühitə malik ərazi olmuşdur. Avropa ilə Asiyanın kəsişdiyi nöqtədə dayaq məntəqəsi, körpü rolunu oynayan ölkəmizi qorumaq, müdafiə etmək ilk növbədə biz gənclərin borcudur. Müstəqilliyimizin və birliyimizin mütqəddəs rəmzi olan Dövlət Himnimizin sonuncu bəndində deyildiyi kimi, Ey Şanlı Vətənim, namusunu hiiz etməyə, bayrağını yüksəltməyə cümlə gənclər müştəqdir.

Aprel döyüşləri bizə nə verdi

Dördgünlük müharibə zamanı Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin birləşmələri Goranboy rayonuna və Naftalan şəhərinə təhlükə yarada biləcək Talış kəndi ətrafındakı yüksəklikləri, Seysulan məntəqəsini düşməndən azad edib, Füzuli rayonu istiqamətində yerləşən Lələtəpə adlandırılan yüksəkliyə nəzarəti ələ keçiriblər. Verilən məlumatlara əsasən deyə bilərik ki, döyüşlər nəticəsində, Azərbaycan Silahlı Qüvvələri Ağdərə-Madagiz istiqamətində yolların nəzarətdə saxlanılmasını təmin edib. Döyüşlərdə ermənilərə məxsus 30 tank, 15-dək artilleriya qurğusu və möhkəmləndirilmiş mühəndis qurğuları məhv edilib, 320 döyüşçü öldürülüb və 500-dən artıq döyüşçü yaralanıb. Silahlı Qüvvələrimiz tərəfindən ümumilikdə 2000 hektardan artıq ərazi işğaldan azad edilib və daha çox ərazi əməliyyat baxımından nəzarətimiz altına keçib. Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanması, erməni işğalçılarının 2016-cı il aprelin 2-dən 5-dək qoşunların təmas xəttində törətdikləri silahlı təxribatların qarşısının alınması və düşmənin dinc əhaliyə hücumlarının dəf edilməsi zamanı göstərdikləri qəhrəmanlıq və

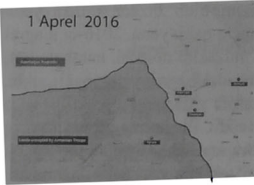
igidliyə görə Azərbaycan hərbiçilərinin xüsusi fərqlənən bir qrupu 2016-cı il aprelin 19-da Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq sərəncamları ilə yüksək fəxri ada layiq görülüb, orden və medallarla təltif olunub. Dördgünlük müharibə zamanı əmin olduq ki, biz xalq kimi tariximizə dayanan, keçmişimizə bağlı olan bir xalq kimi formalaşmışıq. İllər ötsə də, zaman keçsə də heç kim bizim vətən sevgimizi nə azalda, nə də bundan məhrum edə bilər. Qanımız, ruhumuz vətənpərvərliklə yoğrulub. Dörd gün ərzində ürəyimizdəki ümid qığılcımları, qisas hissi, birlik duyğusu sanki silkələndi. Mürgüləyərkən oyandıq. Bir olduq. Birliyimizin fərqi nə vardıq. Ən əsası inandıq. Təkcə tələbələrəndən, bu döyüşlərin onlarda yaratdığı əhval-ruhiyyədən belə bir nəticə ortaya çıxdı ki, biz əmin idik. Başlaşağ bitirəcəkdik. "Ya o yanlış ya bu yanlış" olmayacaqdı. Bizim olub bizdən alınan yənə bizim olacaqdı. Başlamadıq yarımçıq qaldı yənə. 2016-cı il aprel ayında demək olar ki, hər kəsin müzakirə nöqtəsi, narahatçılığı, qürur yeri, kədəri, sevinci cəbhədəki vəziyyətlə bağlı oldu. Həminin aparıcı mövzusu, müzakirə yeri aprel ayında bir neçə gün ərzində qazanılan qalibiyyət oldu. Bəzilərinə görə, yarımçıq kəsilən münaqişə, bəzilərinə görə isə daha düzgün seçilən bir yol. Fikirlər müxtəlif olduğu kimi, təkliflər və arzular da müxtəlif oldu. Gün keçdikcə bu təkliflər, düşüncələr dəyişir və dəyişəcək. Dəyişməyən yeganə realıq torpağımız və şəhidlərimizdir. Onlar bizim həm qürur yerimiz, həm kədərimiz, həm tariximiz. Həm də qalibiyyətimizdir. "Vətən sağ olsun", deyib balasını torpağa əmanət edən, övladının tabutu üzərindəki bayrağı qoxlayıb sanki iyini ondan alan analar, atalar, sevgiləri nakam qalıb qəbri üzərinə oxuyacaqmış kimi qoyulan məktublər, ömürlərinin sonuna kimi ondan yadigar qalan övladları ilə təsəlli tapacaq şəhid xanımları... və onları arxasında dayanan "şəhidimiz ölmədi, biz hamımız övladımız" - deyənlər Azərbaycan xalqı...

Aprelin 5-də hər iki tərəfin razılığı ilə atəşin dayandırılmasına baxmayaraq artıq gūnorta saatlarından görmək olurdu ki.

münaqişə zonasında vəziyyət dəyişib. Bunu hərbi ekspertlər, o cümlədən Ermənistan tərəfi də təsdiq edir. "Kommandos" ləqəbli erməni general mayor Ter-Tadevosyanın sözlərinə görə, Azərbaycan qoyulan tapşırığı yerinə yetirdi", - o deyib.

Mənə görə düşmənin məqsədi bizim silah və hərbi gücün harada yerləşdiyini, imkanlarımızın nə olduğunu öyrənmək idi. Onlar öz hədəflərinə çatdılar. Bu döyüşlə aparılan kəşfiyyat idi. İkinci hədəfləri əldə etdikləri kəşfiyyata əsasən addım atmaq idi. Bəlli ki, kəşfiyyat ürəklərinə olmadı, görmək arzulamadıqlarını, görmək istəmədiklərini lap belə deyək ki, düşmənin "gözünə soxdu" qəhrəman oğullarımız.

"Bu döyüşlə aparılan kəşfiyyat adlanır. Hərb sahəsində belə adlandırılır",- Ter- Tadevosyan qeyd edib. Onun fikrincə ilk tapşırığı yerinə yetirən Azərbaycan hərbi işin bütün qanunlarına uyğun olaraq başladığı işi davam etdirmək, qərar qəbul edərsə genişmiqyaslı hücumla keçməyə hazırdır. Zaqafqaziyanın ən yeni tarixi üzrə rus politoloq Oleq Kuznetsov qeyd edib ki, 4

gün ərzindəki döyüşlərdə Azərbaycan ordusu təkcə hərbi-texniki gücünü deyil, həm də daha yüksək taktiki təlimi və döyüş nizamını nümayiş etdirdi. Bunlar Azərbaycan ordusuna imkan verdi ki, o, 20 il ərzində düşmənin hazırladığı müdafiə xəttini hücum üçün minimal itkilərlə qıra bilsin".

Bütün bunlar Azərbaycan ordusunun bu gün ciddi hərbi qüvvə olmasının bariz göstəricisidir. Ordumuz təkcə öz silahı ilə deyil, həm də əsgər və zabitlərin təlimi, həmçinin komandirlərin yüksək ağılı, strategiyası ilə seçilməsi şübhəsizdir. "Azərbaycan zabitləri son illər ABŞ-ın Rusiya ilə İraq, Əfqanıstan, Şimali Osetiya və Suriyadakı son illər baş verən döyüş təcrübəsini

yaxşı öyrənib və anlayıb ki, qarşı tərəf üzərində üstünlüyü canlı qüvvənin say çoxluğu ilə deyil, atəş gücü ilə əldə etmək olar. Bu da öz nəticəsini göstərdi",- deyər Kuznetsov "Azad Pressa"ya müsahibəsində bildirib. Eləcə də Ermənistan prezidentinin özü bu yaxında bəyan edib ki, "Azərbaycan bu gün daha müasir növ silahlara sahibdir. Ermənistan isə əsasən, 1980-ci illərin silahlarından istifadə edir."

İlin ən mühüm və tarixi hadisəsi 2-5 apreldə qeydə alındı və "Dördgünlük müharibə" adı ilə müasir Azərbaycan tarixinə yazıldı. Təkcə Azərbaycan, azərbaycanlılar öz şanlı tarixini yazmadı. Eləcə də dünyanın bir çox aparıcı ölkələri mediada, kütləvi informasiya vasitələrində, internet saytlarında və s. baş verən müharibə haqqında məlumatlar dərc etdirdi, fikirlər irəli sürdülər.

"Yalnız Ermənistan və Azərbaycan arasında münaqişədən xəbərsiz olan insanlar, yaxud reallığı qəbul etməyənlər gec ya tez atışmanın başlayacağına şübhə edə bilərdi",- deyər Londonda regional analitik Dennis Sammut bildirib. Ekspertin fikrincə, hər

iki tərəf üçün Azərbaycan ordusunun işğal olunmuş ərazilərdə bir neçə yüksəkliyi alması ərazinin sahəsinə görə deyil, daha çox psixoloji əhəmiyyətə malikdir. "Azərbaycan üçün Ermənistanın 20 il əvvəl işğal etdiyi ərazilərin azad olunması arzusu indi ötən həftələrdən daha yaxın görünür. Hətta işğaldan azad olunan ərazilərin sahəsi az olsa belə"- deyə o, CommonSpaceEU saytındakı analitik müəllif yazısında qeyd edib. "Ermənistan üçün nəzarətin itirilməsi də simvoldur. Elə görünür ki, bu sonu simvolizə edir, yaxud ən azı ermənilərin 1990-cı il müharibəsindəki qələbəsinin sonunun başlanğıcıdır", -deyə Londonda LINKS analitik mərkəzinin rəhbəri Sammut əlavə edib.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ərazisindəki cəbhə xəttində aktiv hərbi əməliyyatların başlaması beynəlxalq ictimaiyyəti də narahat edib. Atəşin dərhal dayandırılması və danışıqlar masasına oturmaq barədə bütün beynəlxalq təşkilatların rəhbərləri, həmçinin dövlət və hökumət başçıları, yaxud xarici işlər nazirləri bəyanat verdi. ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrləri -ABŞ, Fransa və Rusiyadana olan həmsədrlər vəziyyəti müzakirə etmək üçün regiona gəldi. 5 aprel tarixində Vyanada ATƏT-in daimi şurası çağırıldı və burada Qarabağ məsələsi müzakirə olundu. ATƏT-in Minsk qrupuna daxil olan Rusiya burada xüsusi aktivlik nümayiş etdirib. Aprelin 5-də Rusiya prezidenti Vladimir Putin Azərbaycan və Ermənistan prezidentləri- İlham Əliyev və Serj Sarkisyanə telefonla zəng etdi. Ötən həftə Rusiyanın baş naziri Dmitriy Medvedyev və baş nazirin müavini Dmitriy Raqozin, RF XİN rəhbəri Sergey Lavrov Bakıya gəlib. Dmitriy Medvedyev İlham Əliyevlə görüşündə atəşkəs rejiminin uzunmüddətli olacağına ümid etdiyini və tərəflərin münaqişənin nizamlanmasını stol arxasında müzakirəyə davam edəcəyini bildirib. Rusiya isə gələcəkdə də məsələnin tənzimlənməsindən ondan asılı olanları yenə yetirməyə hazırdır. "Rusiya bu regionda, bizim regionda sülhün olmasında Azərbaycan və Ermənistandan heç də az maraqlı deyil.

İLHAM ƏJDƏR OĞLU ALLAHVERDİYEV

20 yanvar şəhidimiz İlham Əjdər oğlu Allahverdiyev!

Bu şəhidlik zirvəsi heç zaman tək yazılmadı!

Bu ad heç bir zaman tək çəkilmədi!

Bu şəhidlik zirvəsində İlhamın yanında hər zaman Fərizəsi oldu! Qəbir daşları belə qoşa oldu! Bakının Şəhidlər Xiyabanında qoşa dəfn olundular. 2004-cü ildən onların toy günü, yəni 30 iyun günü hər il ölkədə qeyri-formal olsa da, "Sevgililər Günü" kimi qeyd olunur.

Odur ki, biz də bu ənənəyə sadıq qalaraq İlham və Fərizə Allahverdiyevlər (Fərizə Çoban qızı Allahverdiyeva)-Qara Yanvarın şəhid olmuş ailə cütüylə haqqında bərabər danışacağıq.

İlham Əjdər oğlu Allahverdiyev 12 iyun 1962-ci il tarixdə Ağdam rayonunda anadan olmuşdur. Əvvəlcə oradakı 1 sayılı, sonradan Bakıdakı 54 sayılı orta məktəbdə təhsil alıb. 1972-ci ildə Bakıya köçüb. Atası erkən yaşda dünyasını dəyişib. Bundan sonra İlhamı Ağdamda yaşayan nənəsinə həyan olması üçün

onun yanına göndərilər. O, Ağdamda həm zavodda işləyir, həm də nəvəsinin qayğısına qalırdı. İlham 1980-82-ci illərdə Latviyada hərbi xidmət keçir. Xidmətini başa vurandan sonra Bakıya qayıdaraq İlham Bakıdakı Dadaş Bünyadzadə adına gəmi təmiri zavodunda tokar işləyirdi. İşləyə-işləyə həm də Bakı Texniki Texnikumunu bitirir.

Fərizə Çoban qızı Nəbiyeva 11 avqust 1970-ci il tarixdə Ermənistan SSR-nin Spitak rayonunun Saral kəndində anadan olmuşdur. 1 nömrəli tibb məktəbinin axırıncı kurs tələbəsi idi. Ailə üzvlərinin sözlərinə görə, İlham və Fərizə də vətənpərvərlik hissi qeyri-adi dərəcədə yüksək idi.

1989-cu ildə subay olan İlhamın evlənməsi məsələsi Allah-verdiyəvlər ailəsinin gündəminə gəlir. İlham ailəsinin təklif etdiyi qızların heç birinə razı olmayıb, onun bacısı ilə bir sinifdə oxumuş Fərizənin adını çəkir 1989-cu ilin martın 19-da nişanı olur. 1989-cu ilin 30 iyununda Fərizə İlhamla Bakıda təzə açılmış "Leyla" şadlıq evində saat 6-da toy mərasimini keçirir.

1990-cı ilin yanvarında İlhamla Fərizə ailələrindən ayrı yaşamaq qərarına gəlirlər. Lakin yanvarın

19-da İlham Fərizəni yaşadığı evdən götürüb, atasının yanına aparır. Fərizənin təhlükəsizliyinə əmin olandan sonra, İlham əyninə qara paltar geyinib, qardaşı oğlu Əjdəri də öpüb, evdən çıxır. Axsama yaxın İlham qardaşı Elxanla "Şamaxınka" deyilən arazidə görüşürlər. İşdən qara fəhlə paltarı ilə gəlmişdi. İlham və

onun dostları yardım üçün gedəndə indiki 20 Yanvar dairəsində atəş aç-aça gələn tanklarla qarşılaşırlar. İnsanları qətlə yetirəcəklərini görə İlham silahsız insanlara güllə atmamaları üçün əlini qaldıraraq tankın qarşısına çıxır.

Sovet ordusunun əsgərləri İlhamı güllələyirlər. O, xəstəxanaya 00:10-da qəbul edildi. İlham çoxlu qan itirdiyindən ona qan vurmaq lazım idi. Həkimlər onun öz qanını yenidən özünə vurmuşdular. Onun üzərində əməliyyat edən həkimin sözlərinə görə, İlhamı əməliyyat edəndə işıqlar sönmüşdü. Həkimlər qəzet yandıraraq onun işığında əməliyyatı aparsalar da, İlhamı xilas edə bilmədilər. Əməliyyat vaxtı onun qaraciyəri parçalanmışdı. Qarın boşluğu qanla dolu idi. Həkimlər qaraciyəri imkan daxilində hemostatik tədbirlər görməklə, tamponada etməklə reanimasiyaya verdilər. Amma 5-6 saatdan sonra o, keçinir. Səhər tezdən qardaşı Elxan anası ilə birlikdə yenə İlhamı axtarmağa çıxırlar. O, daha sonra xatırlayır:

"Bakı müharibədən çıxmış şəhəri xatırladırdı. Anamla indiki "20 Yanvar" dairəsindən keçərkən yerdə bir qan gölməçəsi gördük. Anam dayanıb qana baxdı. Təəccüblə dedi ki, bu nə doğma qandır... Sonradan, lap sonradan öyrəndik ki, bu qan, doğrudan da çox doğma qan imiş"

Onlar İlhamı həmin günü Respublika Klinik Xəstəxanasında tapırlar. İlhamın vurulduğunu ilk hiss edən isə Fərizə olur, güllələr atılarda İlhamı vurduqlarını deyir. Fərizə bütün bu yaşağnarlara tab gətirə bilməyib, "Hey, İlham, sənə özümü çaldıracağam" deyib, intihar etmək istəyirdi. O, birinci dəfə özünü yandırmaq istəyəndə, onun qarşısını aldılar. Fərizə toy şəkillərini stolun üstünə tökdür, onlara baxıb, yarımqırıq məktub yazmışdı:

"Ana, məni uğlama. Heç biriniz uğlamayın. Mən İlhamı yazığaya bilmərəm. Onsuz da..."

Təcili yardım məşını gəlib ona iynə vursa da, qərarında qəti olan Fərizə, gecə hər kəs yatandan sonra, bir qab sirkəni içirək, intihar edir. İntihar zamanı o hamilə idi. Onun bətnində 2 aylıq

körpəsi vardı. Fərizə həkimə çatmamış, təcili maşında vəfat etdi. Əvvəlcə İlhamı Xırdalan qəbiristanlığında dəfn etsələr də, sonradan onu oradan çıxarıb, yanvarın 22-də hər ikisini Şəhidlər Xiyabanında dəfn etdilər.

2004-cü ildən etibarən onların toy günü olan 30 iyun tarixi hər il qeyri-formal olsa da "Sevgililər Günü" kimi qeyd olunur. 2010-cu il yanvarın 20-də Bakı şəhəri Yasamal rayonunda Qara Yanvar faciəsi qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış 20

Yanvar abidə-kompleksinin açılışı olub. Kompleksin üzərində faciə zamanı həlak olmuş 147 nəfərin adı və soyadı qızıl hərflərlə həkk olunub. 2016-cı ildə şəhid İlham Allahverdiyevin şəxsi əşyaları qardaşı Elxan tərəfindən Azərbaycan İstiqlal Muzeyinə təhvil verilib. 2017-ci ildə Azərbaycanda Xalça Muzeyində Səməd Təbrizlinin İlham Allahverdiyev və Fərizə Nəbiyevaya həsr etdiyi "Sədaqət" xalçasının təqdimatı olub. Xalçanın rəssamlıq işi 3 ay, toxunması 7 ay çəkib. Toxunma zamanı 15 fərqli qayçıdan istifadə edilib ki, bu da xalçada rəsmlərin qabarıq forma almasına kömək edib. Bu işə 2 ay vaxt sərf edilib. Toxunuş üçün 182 yun sap boyansa da, qarışdırılan rənglərlə bircə xalçada 290-dan çox rəngdən istifadə olunub. Ölçüsü 1.05 x 1.55 metr olan xalçada 100 kvadrat sm-də 532 ilmə var. Bütün xalçada isə 8 yüz min ilmə yer alıb. Uzun illər qulmasını təmin etmək üçün xalçanın ərişləri ipəkəndir.

2017-ci ildə Türkiyə yazıçısı İlham və Fərizə haqqında "*Ferize (kanlı yanvar)*" romanını yazıb.

İlham və Fərizənin əziz xatirəsinə xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə "Şəhidlər" poemasında yazır:

Dözməyib qatilin kəshakəsinə,
İlham çölə çıxdı güllə səsinə.
Gördü qırhaqırdı, gördü vurhavur,
Tanklar adamların üstünə cumur.
Bağırdı: – Soldatlar, neyləyirsiniz,
Axi, bunlar ilə siz də birsiniz,
Axi, bu adamlar silahsızdılar.
Soldatlar daha da çoxub qızdılar.
... Bu sözlər İlhamın son sözü oldu,
Ona da bir güllə... o da vuruldu.
O gecə yatmadı bir an Fərizə,
İlhamı gözlədi,
İlham gəlmədi.

Dönlük taleyilə durdu üz-üzə.

Qalıb küçə ilə ev arasında,

Gecəni sübhədək o dincəlmədi. Ertəsi... qapqara xəbəri gəldi,
Ölümün həyata zəfəri gəldi. Çatmadı əvvəlcə bu xəbər ona,

İnana bilmədi qulaqlarına.

Elə ki, inandı,.. o, lal kəsildi.

Heykələ döndü.

Anladı, bildi:

Qapısı bağlandı, ocağı söndü.

Şeirir davamında şair yazır:

O anda sarmaşığı məhəbbətinlə
Allahdan sən nəyi dilədin, qızım?

Sən, axı, ərinə sədaqətinlə

Körpənə xəyanət elədin, qızım.

Sınayar bəndəni Allah, çatında

Batdın bir günahda iki günaha.

Xəyanət işlətdin sədaqətində

Körpəyə qiyməqlə qıydın sabaha.

Bəlkə... açılmamış solan o gözlər

Ulu zirvələrə yol açacaqdı.

Bəlkə o gözlərdən doğacaq səhər, ..
 Zülmət dünyamıza yol açacaqdı.
 Ey mənim yurdumun vəfadar qızı,
 Vəfan cəfa oldu... gör sən neylədin?
 Sən öz bətnindəki o günahsız
 Hələ doğulmamış şəhid eylədin.
 Həm də çox çətinidir danlamaq səni.
 Sən həm fədakarsan, həm də günahkar
 Bu cür şəhidliyin başqa rəngi var.
 Zaman hər hökmündə "hakiməm" – deyib
 Belə şəhidliyi amma görməyib.
 Bilmirəm, nə deyək bunun adına?
 Bütün hüdudları aşan şəhidlik
 İkiqat, ya üçqat?
 Ərdən qadına,
 Anadan balaya düşsən şəhidlik.

Bu idi Şəhidlik Zirvəsi! Həm də üç insanın bir arada həyatına
 son qoyan ZİRVƏ!

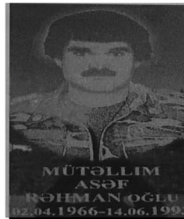
MÜTƏLLİMOV ASƏF RƏHMAN OĞLU

Asəf Mütəllimov 1966-cı il aprel ayını 2-də Neftçala rayonunda anadan olub. I Qarabağ müharibəsi zamanı könüllü olaraq Milli Ordu sıralarına qoşulmuşdur. Ağdərə, Tərtər, Ağdam ətrafında gedən döyüşlərdə xüsusi rəşadət göstərmişdir. 1993-cü ildə Ağdamda gedən döyüşlərdə şəhid olub. Məzarı Pirətavan qəbristanlığındadır. Neftçalada mərkəzi küçələrdən biri Asəf Mütəllimovun adını daşıyır.

Asəf Mütəllimov necə şəhid oldu

1993-cü ilin iyununda cəbhədə vəziyyət xeyli ağırlaşdı. Buna səbəb iyunun 4-də Sürət Hüseynovun hərbi birləşməsini tərk silah etməyə uğursuz cəhdlər oldu. Gəncədə baş verən hadisələr Azərbaycan ordusunun mövqelərini xeyli zəiflətdi-hərbi birləşmələr bir-biri ilə qaldı, mövqeləri boşaldıldı.

Bundan istifadə edən ermənilər Ağdamı

almaq məqsədilə hücumə keçdilər.

İyun ayın 12-də Ağdamı ələ keçirmək arzusuyla hücumə keçən ermənilər səhər saat 6-da Əsgəran istiqamətindən hücumə başladılar. Elə həmin postun yanında da erməni tankı yandırıldı. Saat 11-də isə ermənilər Martuni istiqamətindən hücumə keçdi. Azərbaycana məxsus üç ərazini-Mərzili, Novruzlu və Yusifcanlıni ələ keçirdilər. Azərbaycan tərəfi əks müdafiə ilə Novruzlunu və Yusifcanlıni itkisiz ələ aldı. Mərzili də isə güclü

döyüslər getdi və bu döyüslərdə həlak oldu.

Daha doğrusu Asəfi komanda yoldaşları ağır yaralanmış şəkildə tapır və o, 3 gün hərbi xəstəxanada qalır. Komandiri 20 il sonra öz xatirələrində bölüşür ki, “Əslində Asəf Mütəllimova bir gün əvvəl axşam evə getmək, ailəsinə-xüsusilə də körpə qızına baş

çəkmək üçün buraxılış verilşə də, o bu fürsətdən yararlanmayıb orduda qalıb və yaralanarkən həmin buraxılış vərəqi cibindən çıxıb.”

Ailəsi ilə görüş zamanı anası xatirələrində bildirib ki, “Asəf çox çalışmış, hətta 10 ədəd tankı öncə Lənkərana, daha sonra isə siyasi vəziyyətin qarışıqlığını görüdüyündən gecə ilə Qarabağa aparıb.” Dünyasını dəyişərkən üç aylıq körpəsi varmış və bir il imiş ki, döyüşürmüş. Sonuncu dəfə getmək üçün yoldaşları onu aparmağa gələndə sanki ürəyinə dammış ana qoymaq istəməyib, körpənin yanında 1 az da qal deyib, onsuz da 1 ildir vuruşursan deyib. Ancaq Asəf anasını bir kənara çəkərək deyir ki, “Əgər yoldaşlarıma bir kəlmə söz desən özümü də, səni də öldürəcəyəm.” Beləcə, yola düşür Asəf!

Bir ay sonra may ayının 14-də kəndlərində qonşu toyuna gəlir və bütün gecəni gənclərlə birgə rəqs edirlər. Səhər erkən hazırlaşıb yola çıxır. Ailəsi ilə deyə gülə sağollaşan Asəfin tam bir ay sonra 15 iyunda ölüm xəbəri gəlir.

Döyüş yoldaşları və komandiri qeyd edir ki, sanki bu gənclərin ölümünə bağlı olur hər şey. Asəf və yoldaşlarının ölümündən sonra erməni tərəf tam iki gün hücum keçmir. Sonralar Müdafiə Nazirliyi araşdıraraq məlumat yayır ki, Asəf və digər yoldaşları dünya miqyaslı beynəlxalq erməni terrorçu Molte Melkanyanın

Monte Melkonyanı öldürən Asəf Mütəllimov. Monte Melkonyan beynəlxalq terrorçu idi və Qarabağ müharibəsində Asəf Mütəllimov-un idarə etdiyi 258-ki II PDM-in ekipajı tərəfindən məhv edilmişdir.

öldürmək imkanına malik olub. Belə ki, Müdafiə Nazirliyi Kəşfiyyat idarəsinin sabiq rəisi Genral-leytenant Təlib Məmmədov öz bəyanatında qeyd etmişdir “Melkonyan 1993-cü il iyunun 12-də Mərzili kəndində gedən ağır döyüslərdə 708-ci briqadanın ikinci motoatıcı batalyonun döyüşçüləri tərəfindən məhv edilməsi barədə araşdırılma aparılaraq, məlumatlar sistemləşdirilmişdir.”.

Bu mövzuda ilk obyektiv araşdırma isə 9 iyul 2005-ci il Günsəhər qəzetində dərc olunub. Qəzetdə gedən xəbərdə bildirilir ki, Melkonyanı Azərbaycan əsgərləri məhv edib.

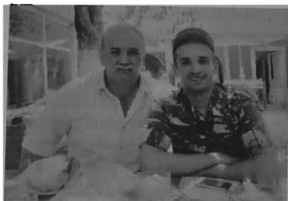
Bundan sonra Asəf və digər yoldaşı 2003-cü ildə Azərbaycan bayrağı ordeni ilə təltif olunurlar.

2014-cü ildə Monte Melkanyanı öldürən və Mərzili kəndini işğaldan qurtaran Asəf və digər iki yoldaşı barədə 258 №-li piyada döyüş məşinunun ekipajı filmi çəkilir. Təmmetrajlı sənədli film rejissor Elcan Məmmədov tərəfindən çəkilmiş film Nəcəf Nəcəfov Fondunun istehsalıdır. Film 1993-cü il iyunun 12-də Azərbaycanın Ağdam rayonunun Mərzili kəndi uğrunda döyüslərdə məşhur erməni terrorçusu Monte Melkonyanı məhv etmiş ekipaj üzvlərindən – 258 nömrəli Piyada Döyüş Məşinunun ekipajından bəhs edir. Film müəllifləri sənədlər, şahidlərin, hadisələrin həyatda olan iştirakçıların ifadələri əsasında döyüş əməliyyatlarının xronologiyasını bərpə ediblər.

Filmə bildirildiyi kimi 12 iyun 1993-cü il Mərzili kəndində erməni UAZ-nı Xətai Baxışovun əsgərləri Şaiq Kəlbəyev, Asəf Mütəllimov (hər ikisi o döyüşdə şəhid olub) və Azəddin Musayev vurub. Belə bir şücaətli şəhidlik zirvəsinə yüksəlmişdir ASƏF MÜTƏLLİMOV!

MİLLİ QƏHRƏMAN ÇİNGİZ SALMAN OĞLU QURBANOV

Çingiz Salman oğlu Qurbanov 24 noyabr 1994-cü ildə Qusar rayonunun Həzrə kəndində anadan olmuşdur. 29 dekabr 2016-cı ildə Tovuz rayonu ərazisində qəhrəmancasına şəhid olmuş və ölümündən sonra ona "Azərbaycan Milli Qəhrəmanı" adı verilmişdir.

24 noyabr 1994-cü ildə anadan olan Çingiz Qurbanov 2012-ci ildə məktəbi bitirərək elə həmin ildə Azərbaycan Texniki Universitetinə daxil olub. Daha sonra, 2016-cı ildə həmin universitetin məzunu olan Çingiz Qurbanov

həmin ilin iyul ayında həqiqi hərbi xidmətə yollanmışdır. Əsgər Çingiz Qurbanov 29 dekabr 2016-cı il tarixində Azərbaycan-Ermənistan dövlət sərhədində ermənilərin kəşfiyyat qrupunun təxribatının qarşısını alan zaman, ermənilərin pusuqusuna düşərək şəhid olub. Nəticədə Çingiz Qurbanovun nəşi üç həftədən artıq erməni tərəfində qalıb. Bütün beynəlxalq normaları pozan erməni tərəfi sonunda 5 fevral 2017-ci il tarixdə Çingiz Qurbanovun nəşini Azərbaycan tərəfinə təhvil verib. Fevralın 6-sı saat 09.30-da isə Çingiz Qurbanov ilə vida mərasimi olub. Çingiz Qurbanov doğulduğu Qusar şəhərində Şəhidlər Xiyabanına son mənzilə yola salınıb. Dəfn mərasiminə minlərlə şəhər sakini ilə yanaşı, şəhidin qulluq etdiyi hərbi hissənin əsgərləri və zabitləri də qatılmışdır. Dəfn mərasiminin sonunda yaylım atəşi açılmış

və əsgər Qurbanov uğrunda şəhid olduğu torpağa tapşırılmışdır. 7 fevral 2017-ci il tarixində Azərbaycan Respublikası Prezidenti və Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin

1966 nömrəli sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanılmasında xüsusi xidmətlərinə və döyüş tapşırığını yerinə yetirərək göstərdiyi şəxsi igidliyə görə əsgər Çingiz Salman oğlu Qurbanov ölümündən sonra "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adına layiq görüldü. 9 fevral 2017-ci il tarixində isə Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev Çingiz Qurbanovun ailə üzvlərini qəbul etdi. Prezident İlham Əliyev qəbulun sonunda şəhidin atası Salman Qurbanova "Qızıl Ulduz" medalı və Bakı şəhərində yerləşən üç otaqlı mənzilin orderini təqdim etdi. 13 mart 2017-ci il tarixdə Milli Qəhrəman Çingiz Qurbanovun atası Salman Qurban oğlu Qurbanov ölkə prezidenti, cənab İlham Əliyevə məktub ünvanlamış və məktubda qarşından gələn Novruz bayramını təbrik etməklə, ailələrinə göstərilən diqqət və qayğıdan dolayı ölkə rəhbərinə minnətdarlığını ifadə etmişdir.

Məktubun mətni aşağıdakı kimidir:

Salman Qurbanovdan, Qusar, Azərbaycan

13 mart 2017, 18:00

Hörmətli cənab Prezident,

Sizi – xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin özü qədər inandığı və gələcəyinə böyük ümidlər həslədiyi möhtərəm Prezidentimizi Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı şəhid Çingiz Qurbanovun ailəsi adından salamlayır, qarşından gələn Novruz

bayramınızı səmimi qəlbdən təbrik edirik.

Möhtərəm Prezident, Siz ulu öndərimizin layiqli davamçısı, hər bir Azərbaycan vətəndaşının Prezidentisiniz. Sizin Azərbaycan xalqının firavan yaşaması, müstəqil dövlətimizin inkişafı, ordumuzun daha da qüdrətlənməsi namına yorulmaz fəaliyyətiniz hamımızı sevindirir və hər bir Azərbaycan vətəndaşını Sizin rəhbərliyiniz altında daha yaxşı işləməyə ruhlandırır.

Ulu Öndərimiz mütəsir mütəşəkkil Azərbaycan Ordusunun qurucusudursa, bu Ordunu nəinki Qafqazın, eləcə də dünyanın ən güclü orduları səviyyəsinə yüksəldən müdrik və vəfiyyətli Ali Baş Komandanımız məhz SİZSİNİZ, cənab Prezident!

Azərbaycan Ordusu ötən ilin aprel döyüşləri zamanı məhz Sizin rəhbərliyiniz altında düşmənin layiqli dərşini verdi və qələbə ilə nəticələnən bu dördgünlük savaş hərbi tariximizə qızıl hərflərlə yazıldı. Sizin dediyiniz kimi, aprel döyüşləri dövlətimizin və ordumuzun gücünü, xalqımızın həmrəyliyini, vətənpərvərliyini göstərdi.

Mənim oğlum Çingiz Qurbanov da Azərbaycan Ordusunun əsgəri idi. Azərbaycan Texniki Universitetini bitirən kimi onu həqiqi hərbi xidmətə yola saldıq. Gənc əsgərlərin hazırlıq kursunu keçdikdən sonra cəbhə bölgəsində könüllü olaraq xidmətini davam etdirirdi. 2016-cı il dekabrın 29-da Azərbaycan-Ermənistan dövlət sərhədində ermənilərin silahlı diversiya qrupunun təxribatının qarşısını alarkən şəhidlik zirvəsinə ucaldı. Oğul itkisini heç nə əvəz edə bilməz. Bircə onunla təsəlli tapırıq ki, oğlumuz Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda şəhid olub. Təki Vətən sağ olsun!

Təəssüfki, beynəlxalq hüquqa məhəl qoymayan Ermənistanın qeyri-insani hərəkətləri nəticəsində şəhidimizin cənazəsini 39 gün həsrətlə gözlədik. Cənab Prezident, yəni də Siz gözlərimizi yollardan yığdınız, həsrətimizə son qoydunuz. Sizin tapşırıqla Müdafiə Nazirliyi rəhbərliyinin, müvafiq dövlət qurumlarının beynəlxalq təşkilatlarla apardığı müntəzəm və ardıcıl danışıqlar nəticəsində nəhayət oğlumuzun nəşi alınaraq böyük ehtiramla

Bakıya gətirildi. Dövlət səviyyəsində, böyük izdihamla şəhidimiz son mənzilə yola salındı.

Sizin Sərəncamınızla Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanılmasında xüsusi xidmətlərinə və döyüş tapşırığını yerinə yetirərək göstərdiyi şəxsi igidliyə görə oğlumuz əsgər Çingiz Qurbanova "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adı verildi, xatirəsi əbədiləşdirildi. Çox sağ olun, cənab Prezident!

Sizinlə görüşümüz, bizi çox yüksək səviyyədə qəbul etməyiniz, şəhid oğlumuzun layiq görüldüyü "Qızıl Ulduz" medalını və yeni mənzilin ordenini ailəmə verməyiniz, dövlət səviyyəsində bütün problemlərimizin yüksək səviyyədə həlli, hərtərəfli qayğı ilə əhatə olunmağımız təkcə Qurbanovlar ailəsinə deyil, Vətən uğrunda həlak olan hər bir şəhidin ailəsinə göstərdiyiniz diqqət və qayğının təəcəssümüdür.

Cənab Prezident, biz Qusar rayonundayıq. Mənim anam azərbaycanlı, atam isə ləzgidir. Azərbaycan da yaşayan, bu torpağı özünə Vətən hesab edən, bu ölkənin vətəndaşı olan ləzgilər də tarix boyu Azərbaycan dövlətinə və dövlətçiliyinə həmişə sadiq olub və bu gün də sadiqdirlər. Hələ 1918-ci ildə Qubu soyqırımını zamanı bizim ulu babalarımız da azərbaycanlılarla bir cəbhədə, bir səngərdə erməni daşnaklarına qarşı mərdliklə vuruşmuş, şəhid olmuşlar.

Qarabağ savaşında neçə-neçə qusarlı Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda vuruşub, orden və medallara layiq görülmüş, şəhidlik zirvəsinə ucalıbdır.

Qusar Ulu Öndərimizin Vətən qarşısında xidmətlərini həmişə yüksək qiymətləndirdiyi general Mahmud Əhilovun, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Mirzə Vəliyevin, Milli Qəhrəman Fəxrəddin Musayevin vətənidir.

Gənclərin ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin azərbaycançılıq məfkurəsi əsasında tərbiyə edilməsi bizim rayonumuzda da başlıca məsələlərdəndir. Hər bir valideyn çalışır ki, Vətənə layiq vətəndaş yetişdirsin.

Tarixi düşmənlərimiz bu gün də Azərbaycanda dostluq və qardaşlıq şəraitində yaşayan xalqların arasına ədəvət toxumu səpmək, onları qarşı-qarşıya qoymaq istəyirlər. Lakin onlar birdəfəlik bilməlidirlər ki, Azərbaycanda yaşayan xalqların Mübariz, Fərid, Çingiz kimi minlərlə, on minlərlə vətənpərvər oğlu və bu oğulların xidmətlərini yüksək qiymətləndirən, onların adlarını əbədiləşdirən Sizin kimi müdrik Prezidentimiz var.

Cənab Prezident, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, xalqımızın görkəmli qızı, sadə, xeyirxah və alicənab insan olan çox hörmətli Mehriban xanımı Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti təyin etməyiniz biz qusarlıları da çox sevindirirdi. Fürsətdən istifadə edərək, əzizimiz Mehriban xanım Əliyevaya da səmimi təbriklərimizi çatdırırıq.

Əmin ola bilərsiniz ki, biz – Şəhid Milli Qəhrəman Çingiz Qurbanovun ailə üzvləri, onun həmyerliləri də Azərbaycan naminə Sizin hər bir əmrinizə hazırıq.

Ailəməz göstərdiyiniz diqqət və qayğıya görə Sizə minnətdarıq, möhtərəm cənab Prezident!

Şəhid Milli Qəhrəman Çingiz Qurbanovun ailəsi adından dərin hörmətlə,

Salman Qurban oğlu Qurbanov, şəhid atası.

Azərbaycan Respublikası, Qusar rayonu.

Dəfnin səhəri gün Milli Qəhrəman status ilə mükafatlandırılan Çingiz Qurbanovun ailəsinin yaşadığı Həzrə kəndindəki evlərində atası Salman Qurbanov "Ölkə.Az" xəbər agentliyinin suallarını cavablandıraraq oğlu haqqında aşağıdakı xatirələrini bölüşmüşdür.

O, qeyd etmişdir ki, Çingiz uşaqlıqda çox yaxşı uşaq olmuş, ağıllı, mərd, savadlı, valideyn sözünü dinləməsi ilə seçilmişdir. Balaca vaxtında dəcəllik edən Ç.Qurbanov böyüdükcə daha sakit və sakit bir gəncə çevrilmiş, dərslərinə xüsusi diqqət yetirərək, 2012-ci ildə məktəbi əla qiymətlərlə başa vurmuşdur. Elə həmin ildə Azərbaycan Texniki Universitetinə qəbul olunan

Ç.Qurbanov universitetdə də çox yaxşı oxuyaraq 4 il ərzində heç bir problemi yaşamamışdır. Çingizin oxuduğu fakültə Müdafiə sənayesi nazirliyinə aidiyyəti olan optik cihazlar və lazer şüaları fakültəsiymiş. 2016-cı ildə universiteti bitirən kimi hərbi xidmətə yollanmış və cəbhə bölgəsində xidmət etmişdir.

Oğlu ilə telefon danışıqlarından söhbət açan ağırlı ata bildirmişdir ki, hər zəngində oğlu ona deyirmiş "ata narahat olma, hər şey yaxşıdır, təmizdir, xidmət gedir". Sonra atası oğlunun itkin düşmə xəbərini eşidib Gəncəyə getməsindən, orda oğlunun şəhid olduğunu öyrənməsindən və 39 gün boyunca həsrətli necə yol gözləməsindən danışib.

Milli Qəhrəman Çingiz Qurbanovun dəfnində iştirak edənlər qeyd edir ki, Döyüş ruhu ilə özündən artıq sayda olan düşməne qarşı hücumu keçən 22 yaşlı qəhrəman Çingiz Qurbanovu Bakıdan doğulduğu Qusara qədər uzanan 190 km yol irəliləyən böyük maşın karvanına hər kəs əsgər salamı verir, onun tabutunun qarşısında Azərbaycanın üçrəngli bayrağını dalğalandırırdılar. Bakı-Qusar yolu bayraqlara, çiçəklərə bürünmüş, Vətənimizin 22 yaşlı qəhrəman oğlunu elə QƏHRƏMAN kimi qarşılayırdılar. Şərəfinə yaylım atəşləri açılaraq, şərəfinə Azərbaycan Respublikasının Himni səsləndirildi o gün... Qazaxdan Qusara qədər 660 kilometr məsafədə Çingizin tabutu ilə qol-boyun olan bayrağımız da atasına təhvil verilmişdi o gün. Bayrağı öpüb ürəyinin üstünə qoyan ata sanki oğlunun nəfəsini hiss etmək istəmişdi. Bir neçə dəqiqə sonra isə Çingizin əbədi köçdüyü son mənzili gül-çiçək dəniyinə dönmüşdü.

Çingiz Qurbanovun qaytarılması xəbərini eşidən Aida Eyvazlı yazırdı ki, elə o anda, "Gəl boyuna qurban, ay Vətən oğlu" mahnısının sözləri qəlbimdə qövr etdi. Onu Vətən torpağına əmanət edib gələndən sonra isə Çingiz bələmizə belə

layla çaldım:

Şahdağın gözləri yollarda qaldı,
Gəl boyuna qurban ay Vətən oğlu.
Xızı dağlarını sis-duman aldı,
Gəl boyuna qurban ay Vətən oğlu.

Yollar da yoruldu yol gözləməkdən,
Dillər qabar oldu "Çingiz" deməkdən,
Ay oğul 40 günü tamam etdin sən,
Gəl boyuna qurban ay Vətən oğlu.

Şirvanda Şıxlara and verdim səni,
Dərbənddə Qırxlara tay tutdum səni,
Qəmli laylalarda uyutdum səni,
Gəl boyuna qurban ay Vətən oğlu.

Tabutun əsgərlər çiyində qalxdı,
Bayraqlar yoluna pişvaza çıxdı,
Axdı, anaların göz yaşını axdı,
Gəl boyuna qurban ay Vətən oğlu.

Mənə yaraşmayır təkəbbür, qürur.
Hələ alınmayan qisasın durur,
Ruhun yuxlarıma gəlib soruşur:
Dur qisasımı al, ay Vətən oğlu.

Milli Qəhrəman Çingiz Qurbanovun xatirəsinə "Çin olan yuxu" adlı qısa film çəkilib.

Filmə qeyd olunan link vasitəsilə baxmaq olar: https://www.youtube.com/watch?v=x_ID-6bJ8ms

MÜŞVIQ ARIF OĞLU ORUCOV

Müşviq Orucov 1994-cü ildə Bakıda doğulub. O, 7 nömrəli Zəngilan rayon məktəbində oxuyub. Müşviq Orucov 700 balla Azərbaycan Texniki Universitetinin avtomatika və kompyüter texnikası fakültəsinə qəbul olub. Universitetdə oxuya-oxuya həm də şadlıq sarayında ofisiant işləyib. Həvalər isinəndə axşam 7-dən səhər 7-yə qədər dondurma sexində çalışmış.

Sonuncu dəfə 2016-cı ilin yanvarda valideynilərlə görüşüb. O, Naftalan şəhərində hərbi xidmətdə

olub. Sonuncu dəfə 2016-cı il 29 martda atası Müşviqlə danışib. Hövsən qəsəbəsində yerləşən "Dədə Qorqud" qəbristanlığında torpağa tapşırılıb, ruhuna dualar oxunub. Tabuta sarılan döyüş bayrağı şəhidin atası Arif Orucova təqdim olunub

Müşviq Orucov ölümündən sonra "Vətən uğrunda" medalı ilə təltif olunub.

Validəylərinin Müşviq Orucovla bağlı xatirələri

Validəyləri müharibəni bir dəfə görmüşdülər. Zəngilan rayonundan köçkün düşəndə hələ Müşviq doğulmamışdı. 1994-cü ildə Bakıda doğulan Müşviq Zəngilani ata-anasının söhbətlərindən tanıyıb. Bir də evlərinin yaxınlığındakı 7 nömrəli Zəngilan rayon məktəbində oxuyub.

"İyulun 1-i gəlməli idi. O vaxt yaxınlaşdıqca başqa cür oluram, əvvəlki kimi yox". "Mən hələ qəbul edə bilmirəm ki, o yoxdu. Deyirdi havalar isinsin, gələcəm. İndi adam yanib-tökülür, havalar isindi, o gəlmədi"- aprelin 1-də Azərbaycanla Ermənistan arasında atəşkəsin pozulmasından sonra cəbhədə şəhid olan Müşviq Orucovun valideynləri köks ötürə-ötürə oğullarından məhz bu şəkildə danışılar öz müsahibələrində!

Anası-Aygül Məmmədli xatirələrini danışarkən qeyd edib ki, yataqxanada yaşayıblar. Müşviqlə bacısı eyni vaxtda universitetə hazırlanıblar. Oğlu darsqal evdə, dəhlizdə səsküylə, evdə dizinin üstünə taxta qoyub dərslərini yazırmış. "Otaqda balaca masa var idi. Çox zaman həmin masada yemək hazırlanmışdı Müşviq stol əvəzinə nərd taxtasını qucağına alaraq dərslərini hazırlayırdı". Əziyyətinin nəticəsində Müşviq 700 balla Azərbaycan Texniki Universitetinin Avtomatika və kompüter texnikası fakültəsinə qəbul olub. Universitetdə oxuyaraq həm də şadlıq sarayında ofisiant işləyib. "Oradan da çıxıb universitetə gedirdi. Bizə kömək etmək istəyirdi. Deyirdi, heç olmasa yol pulumu özüm qazanım"- atası Arif Orucov ağrı ilə əlavə edir öz xatirələrinə!

Əslində ailəsi istəyib ki, Müşviq magistratura imtahanının versin, bəlkə ona qədər qanun dəyişər, əsgərlikdən möhlət verərlər.

Ancaq! Müşviq buna razı olmayıb! Atasının qeyd etdiyinə görə o, bildirib ki, "Məhəllədə 5-6 uşaq əsgərliyə gedib

gəlib. Yaşca mən onlardan böyüyəm, onlar əsgərlikdə olublar, mən qalmışam. Utanıram, gedim-gəlim sonra magistratura oxuyaram".

Anası oğlunun kitaba, elmə olan həvəsindən danışaraq, sonuncu dəfə yanvarda oğlu ilə onun xidmət etdiyi Naftalan şəhərində görüşləri zamanı gördüklərini xatırlayaraq qeyd edib:- "Əlində yenə kitab var idi. Deyirdi, kitab oxuyun. Bu kitabda pul qazanmağı öyrədirlər. Gülə-gülə dedim ki, maman qurban, biz oxumağı öyrətmişik, sən də pul qazanmağın yolunu öyrən, gələndə özünü bir iş qur. İxtisası da elə idi ki, gələndə kimi iş tapacaqdı"

Sonuncu dəfə 29 martda atası Müşviqlə danışmış. Ona çatdırıb ki, diplomun alıb, surətin çıxarıb yaxın vaxtda göndərəcək. Atəşkəs pozulduğu günlərdə valideynlər düşünüb ki, yaqın zəng etməyə imkan olmur. 4 apreldə gözlənilməz xəbəri alıblar, Müşviq döyüşlərdə həlak olub. "Hadisələr baş verəndə onları Tərtərdə Talış kəndi yüksəkliyində qaldırıblar. Ara sakitləşib, 4 nəfər bir yerdə oturublar. Bir nəfəri nəşə gətirməyə göndəriblər, o gəlib görüb ki, mərmi düşüb onlar həlak olublar".

"Səma" şadlıq evi Müşviq Orucovun yas mərasimini öz boynuna götürmüşdü. İşlədiyi şadlıq evinin bəy-gəlin masasına bəlkə də ürəyndəki gizli, heç kimə bildirmədiyi bir sevginin xəyalı ilə çox boylanmışdı Müşviq. Amma o yas mərasimində həmin masada əyləşməkcün ona "Vağzal" yox, ağı çalınmışdı. Taleyinə yazılacaq ömür yazısı bu imiş demə...

20 YANVAR İCTİMAİ BİRLİYİ

Tərtibatçı: Qahirə Məmmədova
Dizayner: Fərqanə Əliyeva

Çapa imzalanmışdır: 12.07.2018
Kağız formatı: 60x84. 1/16
Çap vərəqi: 3
Tiraj: 550

“Cahanoğlu” MMC-nin sifarişi əsasında
“Heroqlif” mətbəəsində çap edilmişdir.

